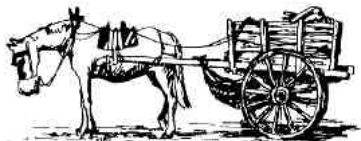

De Rosdoek

De Rosdoek 133 · maart 2010

Heemkundige Studiekring “De Acht Zaligheden”

De boeken die besproken worden in
de boekenplank zijn verkrijgbaar bij

De Boekenlegger

Ook voor uw buitenlandse bestellingen bent u
bij ons van harte welkom

Nieuwstraat 28A 5521 CC Eersel

Tel.: 0497-512551 Fax.: 0497-513179

www.de-boekenlegger.nl info@de-boekenlegger.nl

*Voor al uw thuiszorg en
hulp in de huishouding,
bel Zorgcentrum Merefelt !*

Zorgcentrum Merefelt

*Zorgcentrum Merefelt maakt deel uit van de
Regionale Stichting Zorgcentra de Kempen
Bezoekadres: Parklaan 2, 5504 GB Veldhoven
Mooier Merefelt rekeningnummer Rabobank West*

*www.rszk.nl
Tel.: 040-253 50 40
1345 79 445.*

Afbeelding voorzijde: Een Eersels bosgebied tussen de Hoogstraat en Stokkelen, was bekend als “de pastoor z’n broek”.

De Rosdoek 133

Maart 2010

Bergeijkse Schietberg op de schop?

Johan Biemans 4

Dialect tussen gisteren en morgen

Harrie Grielen 12

Ferraris-kaart Bladel?

Bart Beex 17

Ongewoon bezoek op Molenveld

Theo v.d. Aalst / Kees Cornelissen 20

Van de boekenplank

Kees Cornelissen 25

De Rosdoek is een uitgave van

Heemkundige Studiekring "De Acht Zaligheden".

Verschijnt 4 x per jaar. Volgende nummer in juni 2010.

ISSN 1384-086X

Redactie:

H. Backbier, Vessem, 0497 - 591451

K. Cornelissen, Eersel, 0497 - 512208

H. Grielen, Eersel, 0497 - 512897

A. Kockx, Veldhoven, 040 - 2531596

P. Vermeulen, Veldhoven, 040 - 2531817

E-mailadres redactie: p.vermeulen40@chello.nl

Secretaris: P. Hooijmaijers, 0497 - 515144, E-mail: p.hooijmaijers@planet.nl

Website: www.hskdeachtzaligheden.nl

BERGEIJKSE SCHIETBERG OP DE SCHOP?

In “De Rosdoek” 126 – juni 2008 – beschrijft Bart Beex de Schietberg van De Beerzen. Ook Bergeijk had en heeft nog steeds zijn Schietberg, maar hoe lang nog? De gemeente Bergeijk heeft plannen om in de directe omgeving van de Schietberg een zogenaamd woonbos te ontwikkelen. Daarom is dit wellicht het goede moment om deze historische plek te redden van de ondergang. In het plaatselijk weekblad “De Eyckelbergh” publiceerde ik onlangs een tweetal artikelen met historische informatie, zodat gemeente en inwoners weten waarom Bergeijk een Schietberg heeft.

Voor onze Rosdoek ga ik voorbij aan de nationale en internationale context en de samenhang met de Burgerwacht. Bart Beex heeft dat in zijn artikel uitstekend uit de doeken gedaan. Laat ik me hier beperken tot wat topografische informatie. En verder wat technische bijzonderheden die in de archieven bewaard gebleven zijn. Jammer dat de voorhanden gegevens schaars en fragmentarisch zijn.

Men moet al in Bergeijk geboren en getogen zijn, en minstens van onze generatie, om te weten waar de Schietberg te vinden is. Weliswaar is er een Schietbergdreef met nabij de Sparrendreef een grote heuvel die men daar oversteekt. Maar die bult is niet de Schietberg – wat vele jongere Bergeijkenaars denken en ook vele burgers die in Bergeijk zijn komen wonen. De Schietberg bevindt zich wel daar vlakbij, en wel iets van 20 meter noord-oostelijk van de Schietbergdreef. Tot in de jaren '70 was het nog een goudgele stuifzandheuvel. Nu is hij compleet met gras en gewas begroeid. Voor het geoefende oog is de Schietberg en ook de schietbaan nog herkenbaar in het omringende bos, parallel aan de Schietbergdreef.

Johan Biemans Sr (1906-2004)

Herinneringen

Mijn vader, Johan Biemans Sr (1906-2004) die in 1927 in Bergeijk kwam, was lid van de Burgerwacht. In zijn “Herinneringen” noteerde hij:

“Voor de Tweede Wereldoorlog oefenden we ’s Zondags ’s middags met zo’n twintig man bij de schietberg”.

Als kind mocht ik daar niet bij zijn, maar zijn geweer hangt nog op een onuitwisbaar plekje in mijn geheugen. Verder schrijft hij:

“Voor die oefeningen waren speciale schuttingen gebouwd en een berg zand die de kogels opving. Voor die berg was een kelder. Van daaruit gaf men aanwijzingen over het puntenaantal. Toen de oorlog uitbrak moesten alle leden de geweren inleveren. Veldwachter Van den Brandt kwam bij me aan en zei dat ik mee moest naar Delft om de geweren en munitie in te leveren. Dit gebeurde met een vrachtauto van Van Gompel. ’s Nachts om 2 uur kwamen we nog in Rotterdam aan bij de ouders van broeder Paulus Tuk [Assumptionist]. Broeder Paulus ging mee, want we wisten niemand de weg. Toch zijn we weer heelhuids thuisgekomen. Piet van Vonderen was toen commandant en Bert van Hoof secretaris.”

Als de dag van gisteren herinner ik me die dag dat vader de geweren moest gaan inleveren. Dat was op 2 september 1939, daags na de Duitse inval in Polen. Vader kon eigenlijk niet van huis af, want elk moment werd de ooievaar verwacht om ons Bertha af te leveren. Veldwachter Willem van den Brandt kon zelf niet mee en stuurde vader met Sjef van Gompel alleen op pad. Genoemde broeder ging mee als gids en engelbewaarder. Gelukkig kwam de ooievaar pas de 4de september, toen vader na een avontuurlijke reis weer veilig en op tijd thuis gekomen was.

Natuurlijk heb ik zelf de Schietberg en de daarbij behorende schietbaan nog goed gekend. Aan de zuidkant van de Schietberg lag de schietbaan met een lengte van ± 50 meter en iets meer dan 10

meter breed. Op de berg stonden houten schotten of eigenlijk waren het een soort hoge, brede kasten, gevuld met grind. Een meter of vijf, zes vóór de eigenlijke Schietberg was een grote, diepe gemetselde kelder. Deze werd kort na WO II met zand opgevuld omdat hij vol water stond en gevaar opleverde voor spelende kinderen. Die kelder zit daar nog steeds in de grond.

Nooit vergeet ik de zomerdag dat ik kort na de oorlog eens met een afgedankte kinderwagen een hoop grind op de Schietberg verzameld heb. We hadden thuis in de tuin een Lourdesgrotje gemaakt en dat grind had ik nodig om er een mooi paadje omheen mee op te sieren. Het zweet breekt me nog steeds weer uit als ik eraan terugdenk hoe ik die zware vracht door het mulle zand naar de toenmalige Patronaatstraat, nu Dr. Rauppstraat, sjuowde. De veren van de kinderwagen hadden hun veerkracht begeven door dat loodzware gewicht. Vele kiezelsteentjes vormen samen één grote kei! Later heb ik met vrienden nog wel eens een stelletje metalen kogelpunten uit de Schietberg gezeefd. Maar waar zijn die ooit gebleven?

Inspectie

Voor technische gegevens zijn we aangewezen op een brief van 27 augustus 1930 van de Directeur der Normaal-Schietschool:

“Naar aanleiding van het aan nevensvermelde baan gebrachte bezoek, bericht ik U het volgende.

Zooals ter plaatse reeds werd besproken, zijn, uit veiligheidsoverwegingen, op deze baan alleen dan schietoefeningen mogelijk, indien het reeds gereed zijnde gedeelte verder tot poortbaan wordt ingericht. Hiertoe is het noodzakelijk om alleen de

rechter en de derde schijf van rechts gerekend, te handhaven. De middens – dus ook de daarbij behorende baanassen – liggen, zooals ter plaatse werd gemeten, dan 2,87 M. uit elkaar. Voor de inrichting moge ik naar het onderstaande verwijzen.

Evenals bij mijn schrijven van 1 Augustus 1929 No 1658, is ook bij de hierna verstrekte maten en peilen als basis aangenomen het vergelijkingsvlak, dat voorkomt op de situatietekening, mij toegezonden bij Uw schrijven d.d. 5 Juni 1929 No 178.

STANDPLAATS DER SCHUTTERS

Deze moet worden opgehoogd tot + 4,85 M. Op 100 M. van de schijf verwijderd, wordt in iedere baanas, door middel van een in de verhoogde standplaats te drijven piket, het nulpunt der baan aangegeven. Hierboven moet in alle schiethoudingen het rechteroog van den schutter zich bevinden.

SCHIETBRITS

In andere dan staande houding wordt de schutter geplaatst op een schietbrits, welke in Uw geval ware in te richten tusschen de palen van de overdekking. De ligplank moet voor het schieten in liggende houding 1,25 M. boven het bovenvlak van de standplaats voor de schutters worden opgesteld en voor het schieten in knielende houding 0,50 M. er boven. Loodrecht boven het nulpunt met een gat in bedoelde plank worden gemaakt, zoodat de schutter zich gemakkelijk in de verschillende aanslaghoudingen boven het gat (nulpunt) kan opstellen.

SCHIETPOORTEN

Zie mijn schrijven van 1 Augustus 1929 No 1658 met de daarbij behorende bijlagen. Het daarin voorkomende staatje moet door het onderstaande worden vervangen. (Figuur 1 Red.)

POORT OP:	Hoogte reikt tot:	Breedte der poorten.	SCHISTGATEN:		GRINDKASTEN, ter weerszij- den van de schistgaten reiken benede waarts tot :
			breed ter weerszijden van de baan- as.	bovenkant schietgat op :	
4 M.	+ 8,35 M.	2,87 + 2 M. + 2 M. = <u>6,87 M.</u>	0,35 M.	+ 6,65 M.	+ 6 M. of lager.
15 M.	+ 8,50 M.	2,87 + 2,25 M. + 2,25 M. = <u>7,37 M.</u>	0,35 M.	+ 6,65 M.	+ 5,55 M. of lager.

Figuur 1 Afstandstabel

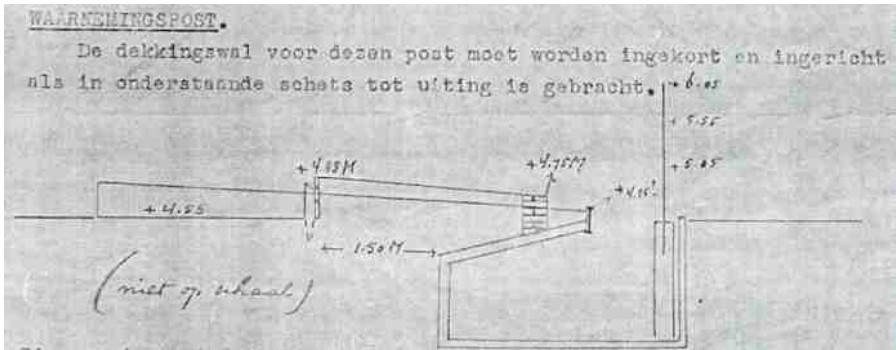
GRINDKIST OF RICOCHETWAL OP 50 M.

Voor de inrichting van een grindkist zie mijn meergenoemd schrijven. Mocht U echter uit financiële overwegingen een ricochetwal wenschen, dan moge ik U raden, deze in te richten, als in nevenstaande schets is aangegeven. De boven-voorkant (schutterszijde) moet komen op 1,19 M. boven de baanzoom op 50 M. van het nulpunt; ze moet reiken tot 1,75 M. uitwaarts van beide assen en is derhalve $1,75 + 1,75 + 2,87 \text{ M.} = 6,37 \text{ M.}$ breed. Schutterszijde van den wal moet zoo steil mogelijk worden opgezet en de boven-voorkant door een controleplank worden aangegeven. De wal moet aan de kruin 1,50 M. dik zijn en het bovenvlak moet onder 1 : 20 afhellen in de richting van de schijf.

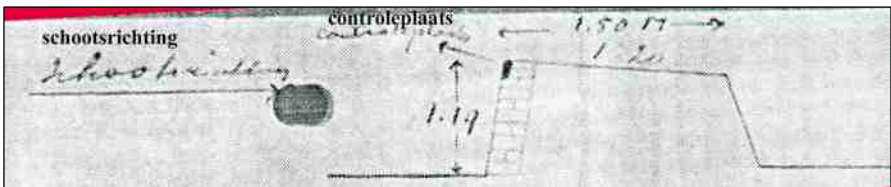
WAARNEMINGSPOST

De dekkingswal voor dezen post moet worden ingekort en ingericht als in onderstaande schets tot uiting is gebracht. (Figuren 1 en 2 red.)

Zie overigens het vermelde in mijn meergenoemd schrijven. De aanwezige schrijven moeten steeds in den hoogst mogelijken stand worden opgesteld.

Figuur 2 Waarnemingspost

Figuur 3 Controleplaats

BAANZOOL

Als vroeger reeds werd aangegeven. Een en ander werd op het terrein nader toegelicht.

KOGELVANGER

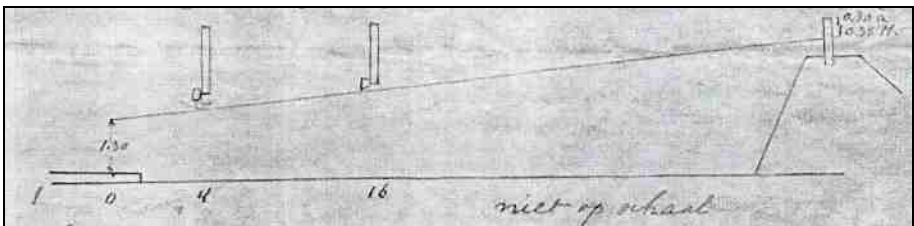
Deze moet worden verhoogd tot + 10 M. De verhooging kan ook worden verkregen door op den thans aanwezigen kogelvanger een grindscherm te plaatsen, dat tot + 10 M. reikt, voorzien van eene 0,20 M. dikke vulling.

Op welk peil de kruin van het grondlichaam ook kome, steeds moet zij 4 M. uitwaarts van beide baanassen (dus 4 M. + 4 M. + 2,87 M. = 10,87 M. breed en minstens 1,50 M. dik zijn. Een eventueel te benutten grindscherm moet eveneens reiken tot 4 M. uitwaarts van

beide baanassen en, goed verankerd, zich $\pm 0,50$ M. in het grondlichaam bevinden.

De inrichting van evenbedoeld scherm komt overeen met Bijlage III van mijn schrijven van 1 Augustus 1929 No 1658, terwijl de verankering der piketten aan voor- en achterzijde dient te geschieden, als ter plaatse werd besproken.

Ten einde vergissingen te voorkomen, ware de hoogte van den kogelvanger vast te stellen, nadat van de schietpoort op 16 M. de juiste hoogte van den bovenkant van het schietgat is vastgesteld. De kogelvanger moet reiken tot 0,30 M. à 0,35 M. boven het punt waar de lijn uitkomt, welke loopt van het oog van een schutter, die 1,30 M. boven de verhoogde standplaats staat, (boven het nulpunt) langs den bovenkant van het schietgat in de poort op 16 M. naar den kogelvanger.

Figuur 4 Kogelvanger

Zie overigens meergenoemd schrijven. Het is geen bezwaar, indien het naar den schutter gekeerde kogelvangertalud, mettertijd wat flauwer komt te staan dan thans, mits niet flauwer dan 2 hoogte op 3 aanleg.

MITRAILLEURSCHIETEN

De houten kokers ter opstelling van de mitrailleurschijf moeten aan weerszijden van de algemeene as (d.i. de as midden tusschen de baanassen) en 1 M. uit den voet van den vanger worden aangebracht. Zie overigens mijn meergenoemd schrijven.

*Van het gereedkomen Uwer schietbaan zal ik mettertijd gaarne bericht ontvangen, terwijl ik steeds bereid ben om U, ook tusschentijds, nog nader van advies te dienen.
De Luitenant-Kolonel, Directeur der Normaal-Schietschool, b.a.
De Eerste-Luitenant, C.J. Mens.*

Spijtig is dit de enige brief die in het gemeentearchief bewaard is gebleven. Dat neemt niet weg dat we toch enigszins geïnformeerd zijn over de nauwkeurigheid waarmee een en ander geregeld was. Laten we hopen dat de kennis over deze historische plek zal bijdragen tot het behoud van de Bergeijkse Schietberg en de bijbehorende schietbaan. Terecht spreekt Bart Beex over een te respecteren Landmark, een memorabele plek in de rijke geschiedenis van onze Kempen.

De Weebosch

Ook Bergeijk De Weebosch had zijn eigen schietberg. Slechts één vermelding vond ik hierover terug in het gemeentearchief. Dat is een vermelding in een brief van 23 april 1929 waar gewag wordt gemaakt over veiligheid:

“In de onveilige zone, behoorend bij de schietbaan van WEEBOSCH vallen:

*1e. het gehucht BOSCHEIND en een deel van het gehucht RIJD;
2e. tal van wegen. Door de baan minstens 45° ten opzichte van de bestaande baanas naar het Westen te verleggen, wordt, voor zover dezerzijds op de militaire stafkaart kan worden nagegaan, eene veilige schootsrichting verkregen.”*

Alleen de naam “Schietberg” herinnert ons op De Weebosch nog aan dat plekje van weleer.

Johan Biemans

DIALECT TUSSEN GISTEREN EN MORGEN

Tot halverwege de vorige eeuw was een dialect stevig verankerd in de samenleving. Ook in Brabant. Zeker op het nog overwegend agrarische platteland, waar de dialectsprekers ook haarfijn konden horen uit welk dorp iemand kwam. Bergeijk en Bladel liggen op ongeveer dezelfde afstand van Eersel, maar het dialect is ‘anders’, klinkt in elk geval zo. Sindsdien is er wel iets veranderd. Het dialect verdwijnt of is mogelijk al dood, is een opvatting die men regelmatig horen of lezen kan. Is dat ook zo?

Jos Swanenberg meent van niet. Het dialect verandert, maar blijft aanwezig. Dat is de kern van de rede waarmee hij zijn benoeming aanvaardde tot bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Tilburg.¹

Glokalisering?

Historisch dialectonderzoek komt al ruim voor de oorlog van de grond. Er verschijnen beschrijvingen van dorpstalen en later van de vaktalen van beroepen die dan aan het verdwijnen zijn, zoals van klompenmakers, riviervissers en natuurlijk ook de traditionele boer.

*Prof. dr. Jos Swanenberg tijdens zijn inaugurati, 20 november 2009
Foto uit "inbrabant", genomen door Theo Cuijpers, (Erfgoed Brab.)*

¹ Swanenberg A.P.C., *Van alterande sorte; Brabants tussen dialect en standaardtaal.*

Rede uitgesproken bij de openbare aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar Diversiteit in taal en cultuur in Brabant bij het departement Taal- en Cultuurstudies van de Faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit van Tilburg op 20 november 2009. [Nijmegen 2009].

Vragenlijsten zijn daarbij een belangrijk hulpmiddel en ook onze kring heeft daaraan indertijd volop meegewerkt. De naam van professor Weijnen is er onverbreekelijk mee verbonden, maar ook die van A.P. de Bont, wiens Dialect van Kempenland, “meer in het bijzonder d’Oerse taol”, van eind jaren ‘50 helemaal op onze streek betrekking heeft. Dialecten in die zin mogen dan aan het verdwijnen zijn, er is toenemende belangstelling voor cultuuruitingen in dialect. Liedjes of een dictee in plaatselijk dialect zijn er een voorbeeld van.

Swanenberg spreekt van ‘globalisering’, een heroverweging of herwaardering van (de eigen) herkomst in een globaliserende samenleving.

Dialectgebruik neemt af, maar de belangstelling neemt toe. Dialectwoorden verdwijnen, maar nieuwe regionale kenmerken nemen hun plaats in.²

Er komt een ‘regiolect’, een regionaal bepaalde keuze van bijzondere woorden of zegswijzen die met name het Brabants vlotter hanteert om zich te onderscheiden, een eigenheid te geven. Het Brabantse dialect mengt gemakkelijker met Standaardnederlands dan bijv. het Limburgs.

Trots blijft

Sterke gebondenheid aan een plaats en zijn directie omgeving is het kenmerk van een traditioneel dialect. Het taalgebruik - in gezin en op school - heeft er van oudsher sterke invloed op, maar door moderne samenleving verzwakt die invloed merkbaar. Toch blijven er andere factoren die regionale afkomst verraden. De zachte g is er een voorbeeld van, maar ook typische verkleinwoorden (‘meiske’) of het gebruik van ‘zijn eigen’ in plaats van ‘zich’ in ‘hij schaamt z’n eigen’

² A.w. p.10

horen ertoe. Swanenberg zegt: “Dat klinkt als netjes Standaard-nederlands en toch is er iets ernstig Brabants mee aan de hand.” Ook de (sterk!) afwijkende betekenis van ‘ik ben vanmorgen aangereden’ en het ruime gebruik van het Brabantse ‘ons’ horen ertoe. “Ons mam”, iedereen zegt het, ook een enig kind.

Vooral de jongere generatie kiest voor een omgangstaal waaraan de herkomst te horen mag zijn en die ergens ligt tussen dialect en standaardtaal. Die is voor veel sociale situaties niet meer zo geschikt: te formeel of te afstandelijk. Met name door de sterk opkomende jongerentaal met tal van andere invloeden daarop vervaagt het traditionele dialect. Ervoor in

de plaats komt een taal met het karakter van een regiolect, maar dit betekent niet dat Brabanders minder herkenbaar worden in hun identiteit. In wat “men” als het eigene van Brabant ervaart (of graag ziet?!): gezellig, gemoedelijk en gastvrij, speelt de Brabantse tongval een rol. Swanenberg onderzocht al eerder, dat niet minder dan 82% van de Noord-Brabanders daar trots op is.

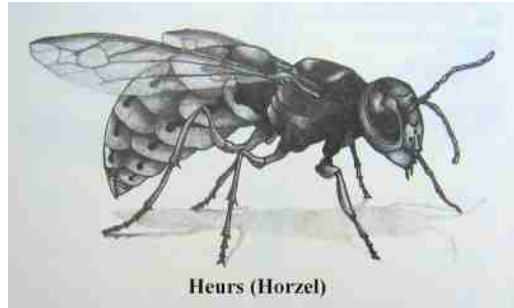

Verschuiving

Bijna de helft van alle 2.4 miljoen inwoners van onze provincie woont in een dorpskern van minder dan 15.000 mensen. Een niet onaanzienlijk aantal zelfs in kernen met minder dan 5000 inwoners. Zorg voor de leefbaarheid is in nagenoeg alle gemeenten een punt van zorg. Veiligheid en (gebrek aan) sociale samenhang, verlies van voorzieningen – zelfs de school staat soms onder druk! – bedreigen het oude dorpsleven, waarin ook het sterk veranderde boerenbedrijf nauwelijks meer een plaats heeft. Toch blijkt evenzeer, dat jongeren nog steeds betrokken zijn en, behalve in taalgebruik, ook andere markeringen van hun identiteit hebben: carnaval en kermissen en de

mentaliteit (gezelligheid met alles eromheen). Landschap en dialect spelen een mindere rol, terwijl de Brabantse geschiedenis en het geloof door jongeren nauwelijks belangrijk worden gevonden. Ten slotte hebben ook de veranderingen in het onderwijs zeker bijgedragen tot de ‘regiolectisering’ in Noord-Brabant. Grote opleidingscentra leveren nieuwe sociale netwerken, die als talenmarkt functioneren.³ Verscheidenheid kenmerkt onze samenleving van nu.

Menigeen ‘schakelt’ moeiteloos tussen streektaal en algemene taal alnaargelang de situatie waar men zich in bevindt. In de media en zelfs in de Tweede Kamer hoort men er regelmatig voorbeelden van.

Nieuw Brabants

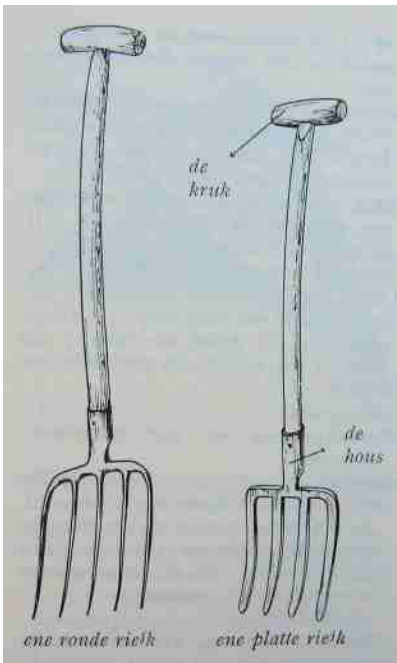
Diversiteit in taal en cultuur is echter meer dan de rijkdom aan dialecten: er is inmiddels ook een rijkdom aan taalvariëteiten. Hoewel die verschillende vormen nog maar nauwelijks zijn vastgelegd of onderzocht, is de vraag hoe je aan het Nederlands van Brabanders (nog) hoort, dat ze uit Brabant komen. Oude kenmerken – “je kunt wel horen waar die vandaan komt” - voldoen niet meer, maar er is wel ‘identiteitsmarkerend gedrag’, zoals Swanenberg dat noemt. Met name jongeren maken er gebruik van. Het gaat dan niet meer primair om herkomst, maar meer om typerende bijzonderheden in vocabulaire, in woordkeus of zinsbouw. In zijn rede noemt Swanenberg vier categorieën van wat gaande is: klankpalet, woordenschat, woordvorming en zinsbouw.

Uit elk van deze een enkel voorbeeld ter illustratie. Het weglaten van de –t of –n aan het einde van een woord kenmerkt de Brabander nog steeds: nie, wa, da, ech en lope, bome. In de woordenschat in

³ A.w. p. 16-17

functiewoorden als ‘zat’ in ‘ik heb nog zat’ of ‘langs’ (hij woont langs ons) in plaats van het ABN-correcte “genoeg” of ‘naast’. Heel mooi is ook ‘ik ben vanmorgen aangereden’ voor ‘vertrokken’ (en niet wat de ABN-spreker denkt : ‘bij een verkeersongeluk betrokken’).

Bij de woordvorming zijn het verkleinwoorden (‘meiske, hempje’) en werkwoordsvormen (‘docht, wier, gevraage’) die Brabantse herkomst verraden. Ook in de zinsbouw zijn zulke kenmerken te noemen. Bekend is het bijzondere gebruik van het wederkerend voornaamwoord in ‘hij schaamt z’n eige’ [=‘zich’] of juist het helemaal weglaten ervan: ‘ik heb geen boek bij’, in de Kempen heel bekend. Zulke bijzonderheden zullen er blijven: voor de Brabander zal het nog lang een ‘frietje en een pilsje’ zijn in plaats van ‘patat en bier’ elders.

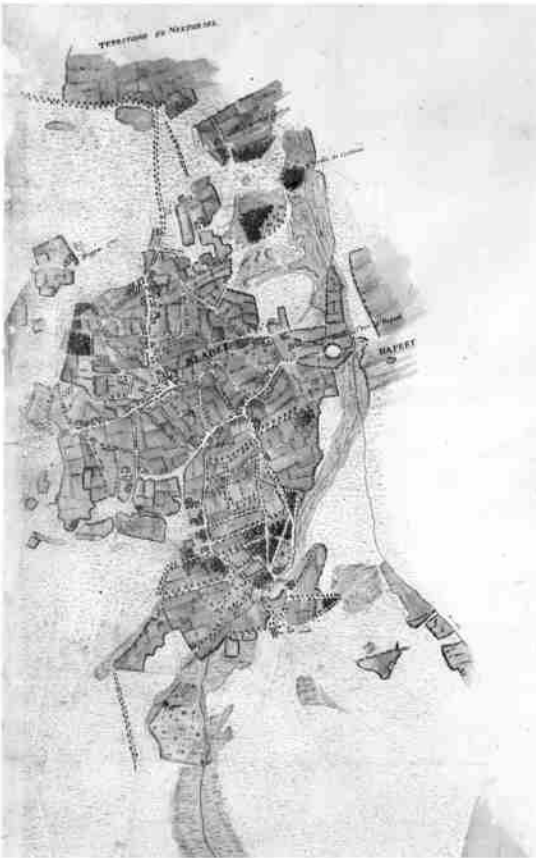

De jonge hoogleraar constateert, dat in het proces van dialectnivellering niet alleen maar sprake is van verlies. Het is ook niet exclusief Brabants. Veel kenmerken van dialect handhaven zich. Er komen er nieuwe elementen bij, vooral in en door het taalgebruik van jongeren en hun sociale betrokkenheid. Er is voor verder onderzoek meer dan voldoende voorhanden: dialecten van oudsher, regiolect, etnolect, straattaal, regionaal accent . . . Er zijn inderdaad “van alterande sorte”, zoals de titel van de oratie aangeeft. De intreerede leest gemakkelijk en is aanwezig in de bibliotheek van onze heemkamer.

Harrie Grielen
 Januari 2010

FERRARIS-KAART BLADEL?

Recent dook een zwart-wit foto van een onbekende kaart op van Bladel en Netersel met Franstalige tekst welke, afgaand op stijl en inhoud, gedateerd lijkt te mogen worden in de 18de eeuw. Bij het verhuizen en opruimen van het gemeentehuis van Luijks-gestel als gevolg van de fusie met omliggende gemeenten was deze beland in een papierafvalcontainer en daaruit geplukt door een opletten voorbijganger. Wie heeft deze kaart vervaardigd en tegen welke achtergrond?

Is dit een kaart van Ferraris?

Grensgeval Bladel

De eerste vraag die rijst is wat hebben

Luijksgestel en Bladel gemeen in de 18de eeuw

en wat als context kan dienen van het maken

van de kaart? We

komen dan al snel

terecht bij de

Tachtigjarige Oorlog en de perikelen tot de

vorming van de Staat der Nederlanden.

Bladel, samen met

Reusel en Postel,

kwamen na 1648 onder Staats bestuur. Zo ook

de vele goederen van de abdij van Postel in

Bladel en Reusel.

Omdat deze dorpen in

1400 van de Meijerij

waren afgescheiden en bij het kwartier van

Antwerpen gevoegd werden zij van Spaanse zijde tot de Zuidelijke Nederlanden gerekend. De aanspraak van de Staten-Generaal werd kwestieus beschouwd. Eerst in 1785 stond Joseph II als rechtsoptvolger van de Spaanse koning, met het Verdrag van Fontainebleau gesloten tussen de keizer van Oostenrijk Joseph II en de Republiek der Nederlanden, deze officieel af. Gelijkertijd ging Postel officieel naar de Oostenrijkse Nederlanden. Luijkgestel vormde een enclave binnen de Noordelijke Nederlanden en werd eerst in 1807 geruild tegen het tot dan Staatse Lommel. De vorming van de uiteindelijke grens van de Staat der Nederlanden zou wel eens de gezochte context kunnen vormen van de kaart.

Joseph II

Ferraris

Wat valt er te zeggen over de (vermoedelijke) maker? Qua stijl is de eerste waar aan gedacht wordt Joseph Jean François Graaf de Ferraris. Hij maakte carrière in het keizerlijk Oostenrijks leger. Bekend werd hij evenwel vooral vanwege de onder zijn toezicht eind 18de eeuw opgestelde gedetailleerde eerste systematische grootschalige topografische van de Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik, de bekende Carte de Ferraris. Van die kaart werden drie exemplaren gemaakt (de Kabinetskaart). Eén exemplaar bevindt zich in Brussel (in 1922 als oorlogscompensatie vanuit Oostenrijk aan België overgemaakt), een tweede in Wenen en het derde in het Rijksarchief in Den Haag. In de sets van deze kaarten is, zover bekend, niet opgenomen enig afbeelding van het kwestieuze territorium van Bladel. De vraag rijst evenwel of toch niet deze door verkenners, al afpassend en op zicht, in kaart zijn gebracht. Voorstelbaar is dat door met name de Oostenrijkse Nederlanden om gevraagd is.

Vraagtekens blijven

*Een van de 275 kaarten uit de
Collectie "Carte de Ferraris"*

Bovenstaande maakt het alleszins denkbaar dat de recent opgedoken kaart van Bladel gemaakt is binnen de context van de twist tussen Spanje/Oostenrijkse Nederlanden en de Noordelijke Nederlanden. Gevoegd bij de stijl en inhoud lijkt het, bovendien, zeer wel mogelijk dat we hier te maken hebben met een onder toezicht van Ferraris vervaardigde kaart. Niet uitgesloten moet worden echter dat de kaart vervaardigd is om andere redenen en door andere kaartenmakers, bijvoorbeeld (Franse) militairen tijdens een van hun verkenningen in de regio. Nadere cartografische bestudering en terugvolgen van het spoor hoe de foto is beland in het gemeentehuis van Luijkgestel blijft nuttig en noodzakelijk.

Bart Beex

ONGEWOON BEZOEK OP MOLENVELD

Het is op zondag 6 februari 1944 rustig, mooi winterweer. Na de Hoogmis zit de familie Van der Aalst aan tafel wanneer de deur voorzichtig opengaat en buurman Maurits Intven, de vader van Nol Intven, naar Theo vraagt. “Ik heb vanmorgen iets raars meegemaakt. Ik heb bij mijn kippenkooien twee soldaten gezien die geen Duitse uniformen aanhebben.

Afbeelding van de bewuste kippenkooi.

Zouden het Engelsen zijn of misschien toch Duitsers die hem proberen om de tuin te leiden om te weten te komen of hier, zover van het dorp, misschien jongemannen ondergedoken zijn. Je hoort de laatste tijd zulke rare verhalen; je weet maar nooit. Theo, jij kent wat Duits en Engels en jij verstaat die mannen wel. Ga jij even mee?” Theo heeft er wel oren naar en ook broer Geert en Jules van de Berk

20

uit Strijp die bij de familie Van der Aalst ondergedoken zit, en Arie Bor, een student van de T.H. in Delft die onderduiker is bij Dries Wouters, de stiefvader van Dorus van der Aalst.

Om niet te veel op te vallen voor eventuele passanten, lopen ze met hun vijven wat nonchalant naar buiten, richting de kippenkooien van Maurits. Hij is nog een beetje beduusd van wat hem overkomen is "Ze zijn met z'n tweeën en zien er moe uit. Ze gaven mij een seintje dat ze water uit de put wilden hebben, begreep ik tenslotte; maar ik moest er zelf eerst van drinken."

Bij de put treffen ze de twee militairen die zich meteen als geallieerde piloten bekend maken. Arie Bor verstaat ze het beste en wordt dan ook de tolk-vertaler voor de vier anderen; Theo heeft al zolang geen Engels meer gesproken of gelezen en voor de andere drie is Engels een nog helemaal onbekende taal. Arie weet zeker dat het geen vermomde Duitsers zijn. De oudste van de twee is aan zijn tenue te zien duidelijk een officier, en de jongste heeft een kaki uniform aan. Ze vertellen dat hun bommenwerper vrijdag 4 februari bij Eindhoven werd neergeschoten en dat de bemanning van vijf personen het er goed afgebracht heeft.

Ze willen via België en Frankrijk terug naar Engeland. Omdat een groep van vijf personen gemakkelijk groot gevaar loopt ontdekt te worden, hebben ze besloten in twee groepjes hun eigen weg te zoeken en zijn zij met hun tweeën op pad gegaan. Door allerlei bossen en over zo weinig mogelijk open veld zijn ze hier terechtgekomen, zonder eten en drinken.

In hun militaire uitrusting vallen ze meteen op. Geert gaat daarom thuis twee overalls en twee paar klompschoenen halen. Het wordt nog een lachwekkende vertoning, vinden ook de twee piloten. De overalls worden met moeite over het uniform aangetrokken en de elegante schoenen vervangen door de plumpe klompschoenen. Arie Bor kijkt begerig naar de fraaie laarsjes met riempjes en de naam van

de jonge piloot erop, maar mag ze niet meenemen, zo'n mooie schoenen zijn in deze tijd te riskant. Ze worden verstopt in een gat waar een ijsschots op ligt.

Hoe moet het nu verder? In ieder geval weg hier, van de kippenkooien naar een terrein met meer begroeiing. Wat nonchalant voor iedere eventuele wandelaar lopen ze naar de oever van de Run en blijven aan de Eerselse kant. Daar komt Driek van de Ven van het nabije gehucht Schadewijk met zijn hond aangewandeld. Op deze zondagmiddag in de winter heeft hij het rustig. Hij krijgt in kort bestek te horen wat er aan de hand is en met een "Denk eraan, Driek, mondje dicht" gaat hij huiswaarts. Na een half uurtje komt vader Bert van de Ven aangelopen met een tas: witte mik met worst. Dat smaakt voortreffelijk, zeker na twee dagen zonder eten en drinken.

Foto; de pastoor z'n broek. Hier stond de blokhut van "De Jonge Werkman".

De twee piloten willen naar België, maar hoe? Geert kent wel een voorlopige schuilplaats.

In het perceel van de kerk, tussen de Hoogstraat en Stokkelen – dat is nu op het bosje waar de weg Eersel-Dommelen en de Run elkaar kruisen – staat de blokhut van “De Jonge Werkman” Iedereen kent dit gebied als “de pastoor z’n broek” waarin niet gevist mag worden, zoals de pastoor vanaf de preekstoel verordonneerd heeft. Daarheen gaat de groep.

Ondertussen gaat Theo thuis zijn fiets halen en rijdt naar de pastorie om aan kapelaan Van der Linden te vragen of hij een oplossing kent. “Nee, Theo, nee nee natuurlijk niet. Kom over een paar uur maar terug, misschien heb ik dan een idee.”
Als Theo opnieuw naar de kapelaan gaat, krijgt hij te horen dat er die avond een politieagent in uniform naar de blokhut komt. Dan is het veilig, zeg ze dat maar.
Met deze boodschap gaat Theo gauw terug naar de blokhut. Alle vijf kennen de kapelaan en ze weten dat hij niets belooft wat hij niet kan waarmaken. Het is dan ook gemakkelijk de piloten op hun gemak te stellen. Ze nemen afscheid van de twee, maar niet allen tegelijk, om te voorkomen dat er ook maar enig vermoeden bij wie dan ook gewekt kan worden dat in de blokhut iets gebeurt wat de Duitsers graag zouden weten. De blokhut kan niet veilig afgesloten worden, zelfs niet provisorisch; het is immers het tehuis voor de werkende jeugd van Eersel. Die heeft er zondags, gelukkig nu, niets te zoeken.

Het drietal met o.a Arie die het gemakkelijkst met de piloten kan praten, vertrekt als het al begint te schemeren: “Have a good trip.”

---Wat er daarna gebeurd is, heeft zuster Reinildis pas na de bevrijding verteld.---

Wachtmeester De Vos in uniform heeft de twee Amerikanen ‘s avonds naar het klooster in Eersel gebracht, waar moeder-overste Reinildis hun onderdak gegeven heeft voor één nacht.

Wie de twee piloten, wanneer en hoe laat of hoe vroeg en via welke sluipteg over de grens heeft gebracht, is nooit bekend geworden. Wel weten we dat wachtmeester De Vos, meteen maandag daarna al, de overalls en de klompschoenen bij de familie Van der Aalst heeft teruggebracht. Meer informatie is onduidelijk gebleven omdat De Vos vrij gauw na de bevrijding is gestorven. Het verhaal dat de twee Engeland niet bereikt hebben maar in de mijnen bij Luik gewerkt hebben tot ze in juli 1944 bevrijd zijn en opnieuw zijn gaan vliegen, hebben Theo en Geert van der Aalst en de onderduikers niet kunnen verifiëren.

Ook in het boekje “Esbeek een schakel in de pilotenlijn-De groep Smit/Van der Heijden” is hierover geen vermelding te vinden. Dit zal zeer waarschijnlijk een mysterie blijven.

Theo van der Aalst
Kees Cornelissen

VAN DE BOEKENPLANK

Bergeijk in kaart, D. Vangheluwe, K. de Nooijer, R. Knapen en J. Biemans. Uitgave van de Stichting Eicha Bergeijk. 742 pagina's met illustraties in kleur en zwartwit. Prijs € 49,95.

ISBN 978-90-74567-02-2.

Het voorwoord van de oud-Bergeijkenaar prof. dr. Fr. Theuws, die in zijn jonge jaren dit werk heeft zien ontstaan, geeft duidelijk aan hoe waardevol het boek is. Meer dan 25 jaar onderzoek en studie zijn hierin bijeengebracht door de vier auteurs die hierdoor hun sporen op het heemkundige terrein van de historische geografie en toponymie bewonderenswaardig verdiend hebben.

Johan Biemans geeft een verklaring van de naam Bergeijk die wellicht minder met berg/heuvel te maken heeft dan met burg/burcht. Roger Knapen, geograaf van beroep, bakent het gebied rond Bergeijk af en toont aan hoe het landschap in de loop van de duizenden eeuwen is opgebouwd. Hierop bouwt Daniel Vangheluwe voort; hij geeft duidelijk het studiegebied aan, zoals het zich in de loop van ca. tien eeuwen heeft ontwikkeld tot wat het nu is.

Aan de hand van de kadasterkaart van 1832 en de vele kaarten vóór en na deze datum waarop het gebied van Bergeijk aangegeven is, en met de bronnen in de cijnsboeken o.a. die van 1420-1608 in de abdij van Averbode, heeft het onderzoek zijn hechte basis gekregen. Het maatboek van landmeter Adrianus Borenbergen anno 1791 is een van de belangrijkste bronnen voor dit onderzoek geweest is wegens de bijna ontelbare veldnamen die hij daarin bijeengebracht heeft.

Hierna wordt Bergeijk in de volgorde van de secties A t/m F4 van de kaart van 1832 beschreven. Welke veldnamen zijn er gevonden en in welke bronnen. Wat zou de betekenis van de naam kunnen zijn. Wat voor grond heeft een perceel en wat is die volgens de belasting waard. Per sectie geven de schrijvers de geschiedenis van de grond, de bijzonderheden die er zich hebben voorgedaan. Zo wordt in een blokje het zgn. abtshuis besproken, of het kasteel of het al of niet bestaan van één of drie watermolens.

Het boek is zo belangrijk dat velen nog niet beseffen welke schatten erin opgeborgen liggen voor eventueel nader detailonderzoek, maar

ook voor een liefhebber die over een bepaald stuk grond het fijne wil weten. Zeker is dat door een voortreffelijk register dit standaardwerk voor allerlei groepen die zich met een gelijksoortig onderzoek bezighouden, alle lof verdient. De felle kleuren van de grondgebruikskaarten maken er geen kunstwerken van, maar ze zijn zeer duidelijk en dat is tenslotte de bedoeling.

Geen wonder dat voor de uitgave van dit werk zoveel sponsors getekend hebben.

Kees Cornelissen.

Het menselijk bedrijf

*De Backer.
Die't lichaam voed, Is voort' Gemoedt.*

*ôSchepper van het lieve Brood,
Tot voetsel van het tijdlick Leeven.
Hoe heeft uw mildheid ons genood,
Om ons u Selfs tot Brood te geeven:
ôBrood dat uit den Heemel viel
Versvaardigd ghij dan onse Ziel.*

Johannes en Caspaares Luiken publiceerden in 1694 een boek met bovenstaande titel. Het gaat over “100 Verbeeldingen van Ambachten, Konften, Hanteeringen en Bedrijven met Versen.

Afbeelding 1 geeft hun gedachten weer over “De Backer”.

WWW.DIXMODE.NL

Markt 24
Eersel
T: 0497 - 516000

Maandag gesloten

MODE VOOR
DAMES MET
HEUSE
BORSTEN,
BILLEN EN
HEUPEN

**“Uitgeslapen
mensen kiezen
voor een betaalbaar
kwaliteitsmatras.”**

**UW BEDDENSPECIALIST
VANAF 1981**

**WONINGINRICHTING
DE WIN EERSEL**

ODRADA STRAAT 48 • TEL. 515016

CHINEES-INDISCH-RESTAURANT

美華酒家

"MEI WAH"

5503 BK VELDHOVEN
Burg. v. Hoofflaan 83-89
Tel. 040-2534732
Fax. 040-2547073

5615 AB EINDHOVEN
Leenderweg 86
Tel. 040-2117557

Dagelijks geopend van: 11.00-22.30 uur
Exclusieve accommodatie voor Uw:
partijen - familiediners - lunch of diner met
zakelijke relatie - personeelsavonden - etc.

de Muzenval

S.c.c. "de Muzenval" beschikt over diverse zalen die geschikt zijn voor vergaderingen, cursussen, bijeenkomsten, voorlichtingsavonden, workshops etc.

Ook heeft scc "de Muzenval" een theaterzaal met 350 zitplaatsen waarin alle faciliteiten aanwezig zijn voor uw bedrijfsvergaderingen of seminars.

Bovendien kunt u in de gezellig ingerichte foyer na afloop nog een drankje of hapje gebruiken.

sociaal cultureel centrum "de Muzenval"

Dijk 7 - 5521 AW - Eersel - Tel. 0497-515997 - info@muzenval.nl